

Van Crisis naar Crisis

Resultaten ondernemerspanel | Gelderland *(april / mei 2022)*

Voorwoord

Hierbij presenteren we de rapportage van de meting Van Crisis naar Crisis. Een initiatief van VNO-NCW Midden, MKB-Nederland Midden en de provincie Gelderland. Het panel is opgezet met als doel input op te halen bij ondernemers om (lokale) overheid te informeren over de behoefte en optimalisering van de hulpmaatregelen en daarmee de economie in Gelderland te ondersteunen.

De afgelopen jaren zijn voor iedereen zakelijk en privé een uitzonderlijke periode geweest. Vanaf april 2020 is daarom aan ondernemers in Gelderland periodiek gevraagd om met ons te delen hoe het bedrijfsmatig ging en welke hulp er nodig was in deze bijzondere periode. Deze resultaten zijn gebruikt om met de provincie en de gemeenten in gesprek te gaan over steun- & investeringsregelingen. Nu de coronacrisis voor veel ondernemers achter hen ligt, zorgt de oorlog in Oekraïne voor nieuwe problemen. Vandaar deze nieuwe meting Van Crisis naar Crisis.

Wij danken jullie allen van harte voor het (wederom) meedoen en roepen eenieder op om aan de slag te gaan met de aanbevelingen.

Colofon

Het ondernemerspanel en de rapportage zijn opgesteld en uitgevoerd door Right Marktonderzoek.

Heeft u vragen naar aanleiding van deze rapportage of wilt u meer informatie, dan kunt u contact opnemen met VNO-NCW Midden via info@vno-ncwmidden.nl of met Right Marktonderzoek via ghamstra@rightmarktonderzoek.nl.

Inhoudsopgave

1. Onderzoeksopzet	3
2. Impact op omzet en bedrijfsvoering	5
3. Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering	8
4. Effect van de crisis op investeringen	17
5. Verwachting gevolgen crisis	21
6. Duurzaamheid – energieverbruik	23
7. Grondstoffen – circulariteit	27
8. Achtergrondkenmerken	31

1. Onderzoeksopzet

1. Onderzoeksopzet

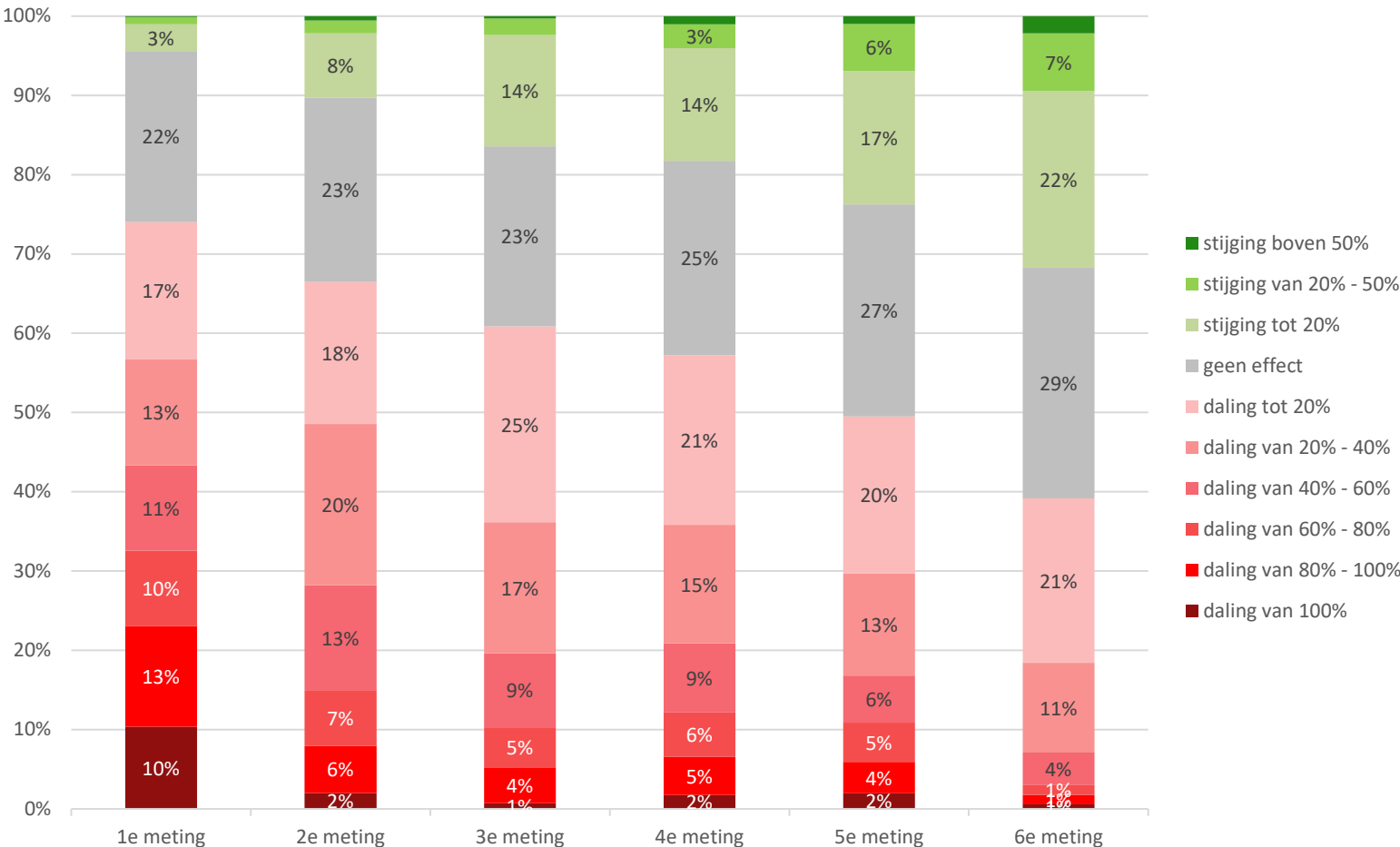
Aanleiding	<p>Omdat de coronacrisis veel impact op ondernemers had en in veel gevallen nog steeds heeft, is in april 2020 een ondernemerspanel opgezet om de gevolgen van de coronacrisis te monitoren. Inzicht in de ontwikkelingen en de stand van zaken bij het bedrijfsleven kan de lokale overheden helpen om gericht ondersteuning te bieden. De monitor biedt inzicht in de stand van zaken bij het bedrijfsleven, maar ook de behoefte aan hulpmaatregelen en de wijze waarop de geboden hulpmaatregelen worden ontvangen. Na ruim twee jaar van uitdagingen door de coronacrisis, die veel impact op ondernemers en werknemers hebben gehad, zijn de gevolgen van de oorlog in Oekraïne ook nu op veel plaatsen merkbaar. Door dit op een gestructureerde wijze onder een grote groep ondernemers te monitoren, kan inzichtelijk gemaakt worden met welke problemen het bedrijfsleven geconfronteerd wordt, maar ook welke kansen er gezien worden.</p>
Doelgroep	<p>De doelgroep wordt gevormd door de ondernemers, gevestigd in de provincie Gelderland. Aan het onderzoek hebben zowel ondernemers met personeel als zzp'ers deelgenomen.</p>
Methode	<p>Het onderzoek is uitgevoerd door middel van online onderzoek en deze meting heeft een totale respons van n=509 opgeleverd. De benadering van de ondernemers is via drie verschillende kanalen uitgevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ad random telefonische benadering van ondernemers in Gelderland door Right Marktonderzoek, voor deelname aan een online onderzoek (n=32) ▪ een oproep om deel te nemen aan het onderzoek via diverse kanalen van de opdrachtgevers (n=134) ▪ benadering van deelnemers aan de eerdere metingen van het ondernemerspanel (n=343).
Veldwerkperiode	<p>Het veldwerk voor deze meting vond plaats van 21 april tot en met 17 mei 2022.</p>
Weging	<p>De opzet van de monitor is om een zo groot mogelijke groep ondernemers voor het onderzoek te bereiken; de wijze van benadering zorgt er mogelijk voor dat bepaalde groepen in de steekproef onder- of oververtegenwoordigd zijn. Om dit effect op te heffen zijn de resultaten gewogen op basis van sector.</p>
Rapportage	<p>In deze rapportage worden de resultaten van het onderzoek op totaalniveau weergegeven en voorzien van de belangrijkste conclusies. Daarnaast worden opmerkelijke verschillen op basis van bedrijfsomvang of branche tekstueel in de rapportage benoemd. Om de ontwikkelingen door de tijd te monitoren, wordt op verschillende plaatsen in het rapport een vergelijking gemaakt met de resultaten van de eerdere coronamonitoren.</p>

2. Impact op omzet en bedrijfsvoering

2.1 Impact op omzet en bedrijfsvoering

Als u de omzet van uw onderneming op dit moment vergelijkt met die in de periode van voor 11 maart 2020, welke van onderstaande is dan op de omzet van uw onderneming van toepassing?
(basis: alle ondervraagden die al voor de coronacrisis actief waren; n=487)

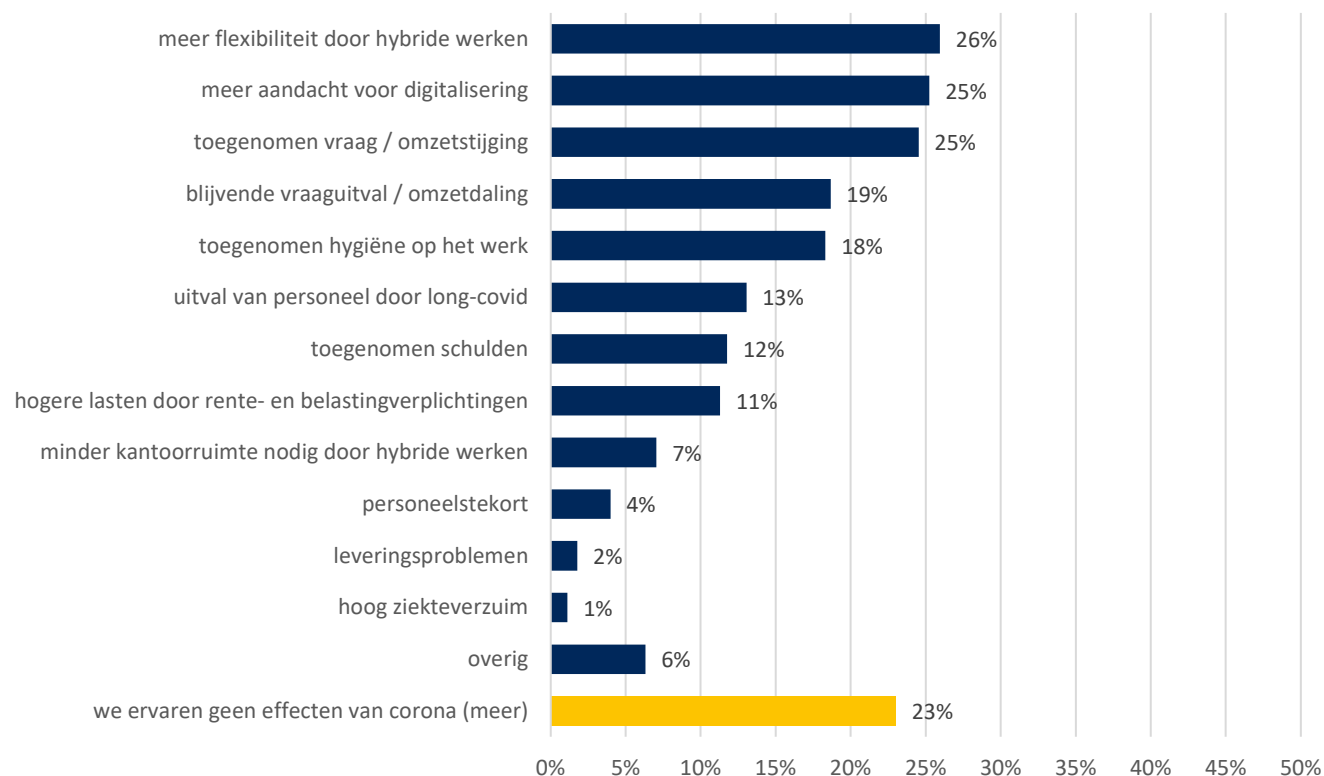

- Ruim 60% van de Gelderse ondernemers is de omzet in ieder geval weer op het niveau van voor de Coronacrisis. Ten opzichte van oktober 2021 is een verder toegenomen deel van de ondernemers er in geslaagd om de omzet in ieder geval weer op het niveau te krijgen van voor de coronacrisis. Een derde geeft aan dat de omzet ten opzichte van die periode gestegen is.
- Waar bij de voorgaande metingen met name de horeca er negatief uitsprong, is dat bij de huidige meting niet meer het geval: 51% van de horecaondernemingen geeft aan geen effect meer te ervaren of dat de omzet gestegen is ten opzichte van de periode vóór de coronacrisis.

2.2 Impact op omzet en bedrijfsvoering

Welke overige effecten van corona, zowel positief als negatief, ervaart u momenteel in uw onderneming en uw bedrijfsvoering?

(basis: alle ondervraagden; n=509 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Voor het merendeel van de ondernemers (77%) heeft (de nasleep) van corona nog steeds effecten op de huidige bedrijfsvoering. Opvallend is dat hierbij het vaakst positieve effecten worden genoemd, zoals de toegenomen flexibiliteit door het hybride werken en de gestegen aandacht voor digitalisering. Eveneens een kwart van de ondernemers noemt hiernaast een stijging van de omzet.
- Er zijn ook negatieve effecten; zo geeft 19% aan te maken te hebben met blijvende vraaguitval en meldt 12% hinder te ondervinden van toegenomen schulden. Daarnaast heeft 11% te maken met gestegen lasten door rente- en belastingverplichtingen. Maar ook problemen met personeel zoals uitval door long-covid, hoog ziekteverzuim en problemen die men ervaart om personeel te werven of te binden worden genoemd.
- Waar eerder in het onderzoek bleek dat de horeca qua omzet de weg omhoog weer heeft gevonden, noemen zij nog wel relatief vaak de negatieve effecten die zij nog ervaren. Dit geldt bijvoorbeeld voor toegenomen schulden (45%), hogere lasten door rente- en belastingverplichtingen (39%) en het lastig kunnen vinden van (voldoende) personeel (25%). De toegenomen flexibiliteit door hybride werken wordt logischerwijs het sterkst ervaren in sectoren waar kantoorbanen relatief veel voorkomen, zoals in de zakelijke dienstverlening en informatie en communicatie.

3. Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

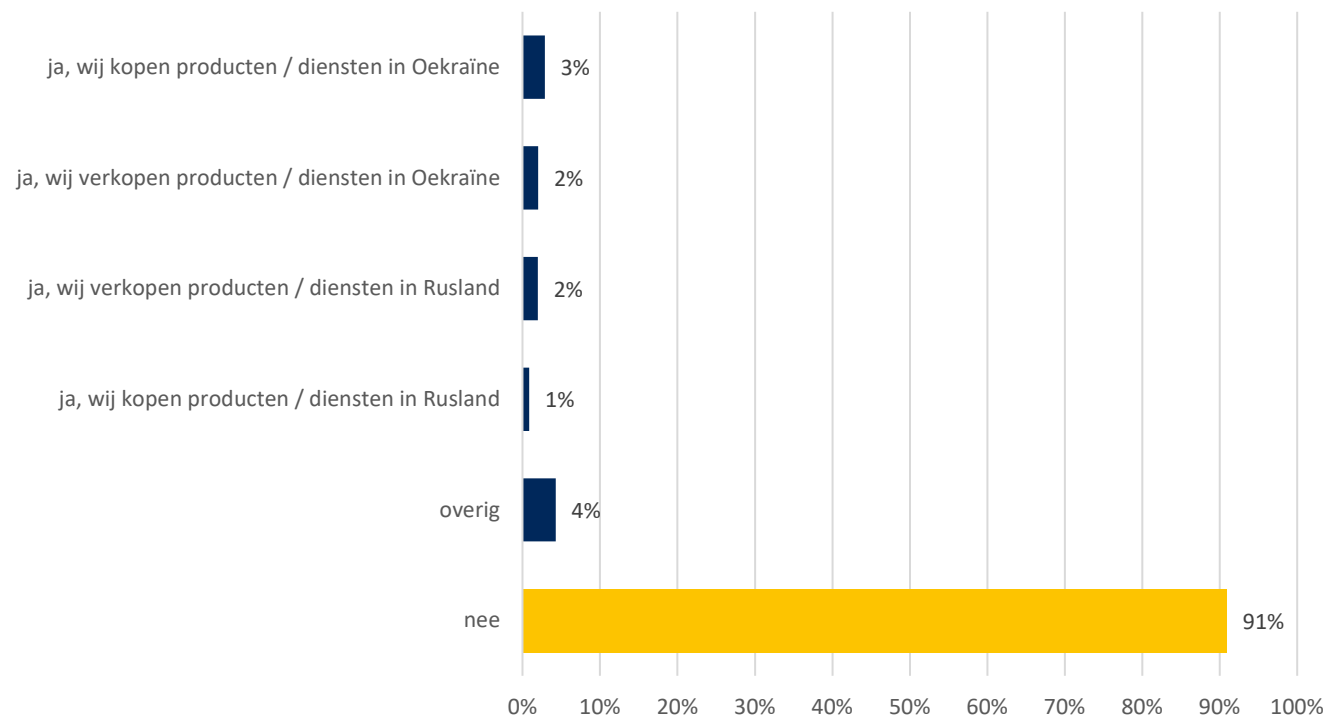

3.1 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

Doet uw onderneming zaken met ondernemingen of organisaties in Rusland en / of Oekraïne, of deed uw onderneming dit voor de oorlog in Oekraïne?

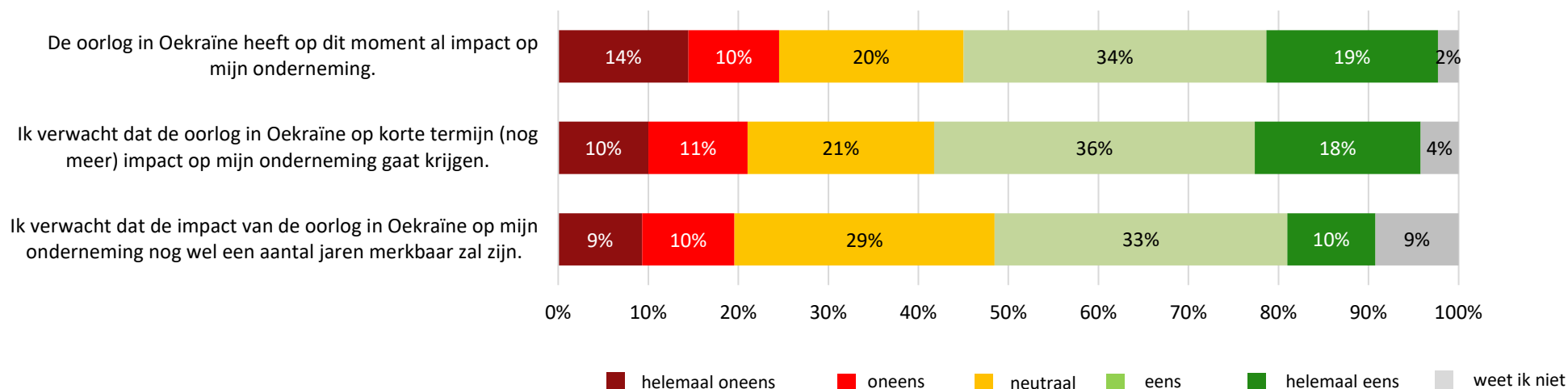
(basis: alle ondervraagden; n=509 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Slechts een beperkt deel (9%) van de ondernemers in Gelderland doet direct zaken met ondernemingen of organisaties in Rusland en / of Oekraïne en ondervindt hier in de bedrijfsvoering ook direct de gevolgen van.
- Met name de *industriële* ondernemingen doen relatief vaak zaken met Russische of Oekraïense ondernemingen of organisaties. 33% van de bedrijven uit de sector industrie doet dit.
- Dat er niet direct zaken worden gedaan met Rusland of Oekraïne betekent niet dat men geen impact ervaart. Op de volgende pagina wordt hier nader naar gekeken.

3.2 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

De oorlog in Oekraïne heeft zowel privé als zakelijk in meer of mindere mate impact in Nederland.
Hieronder staat een aantal stellingen. Kunt u bij elke stelling aangeven in hoeverre u het er mee eens bent?
(basis: alle ondervraagden; n=509)

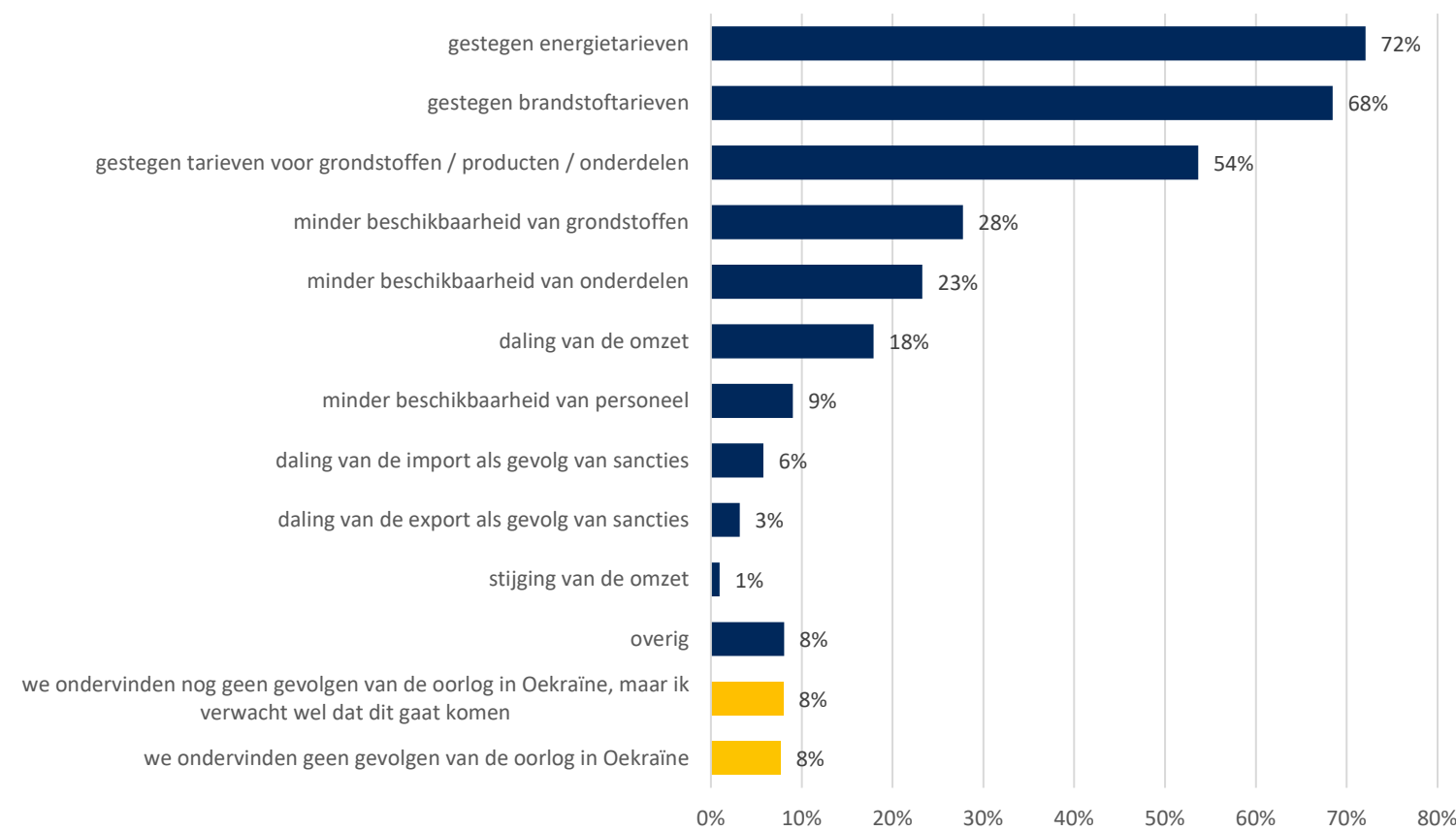
- **Voor ruim de helft van de Gelderse ondernemers heeft de oorlog in Oekraïne momenteel impact**

Voor 53% van de ondernemers in Gelderland is de impact van de oorlog in Oekraïne tijdens het onderzoek al direct merkbaar en een nagenoeg even grote groep ondernemers verwacht dat dit op korte termijn nog meer impact gaat krijgen. Het is met name de groep die nu ook al impact ondervindt, die verwacht dat dit op korte termijn nog meer impact gaat krijgen.

- Hoewel er een vrij grote groep ondernemers (43%) is die verwacht dat de impact nog wel een aantal jaren merkbaar zal zijn, is men hier minder zeker van en antwoord 9% 'weet niet' en 29% 'neutraal'.
- De impact wordt het meest ervaren door ondernemingen in de *industrie, bouw en installatietechniek* en in de *horeca*. Ondernemers in de *zakelijke dienstverlening* en de *zorg* ervaren weinig impact en verwachten ook het minst dat dat (op korte termijn) nog gaat komen.

3.3 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

Welke gevolgen ervaart u met uw onderneming op dit moment direct of indirect van de Oorlog in Oekraïne?
(basis: alle ondervraagden; n=509 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Hoewel niet alle ondernemers direct impact op de bedrijfsvoering ervaren, ondervindt 84% van de ondernemers wel effecten van de oorlog. Ondernemers merken vooral dat de tarieven voor energie, brandstof, grondstoffen en producten gestegen zijn door de oorlog in Oekraïne. De gestegen tarieven worden het sterkst gevoeld in de sectoren industrie, de bouw en installatietechniek, maar ook in de horeca.
- Naast de gestegen kosten geeft ruim een kwart (28%) van de ondernemers aan dat ze problemen ervaren met de beschikbaarheid van grondstoffen en bijna een kwart (23%) met de beschikbaarheid van onderdelen.
- Voor (18%) van de ondernemers heeft de huidige crisis direct negatieve gevolg op de omzet.

3.4 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

U gaf aan dat u wel verwacht dat de oorlog in Oekraïne gevolgen gaat hebben voor uw onderneming.

Welke gevolgen verwacht u?

(basis: ondervraagden die verwachten dat de oorlog gevolgen voor de onderneming zal hebben; n=43 – meerdere antwoorden mogelijk)

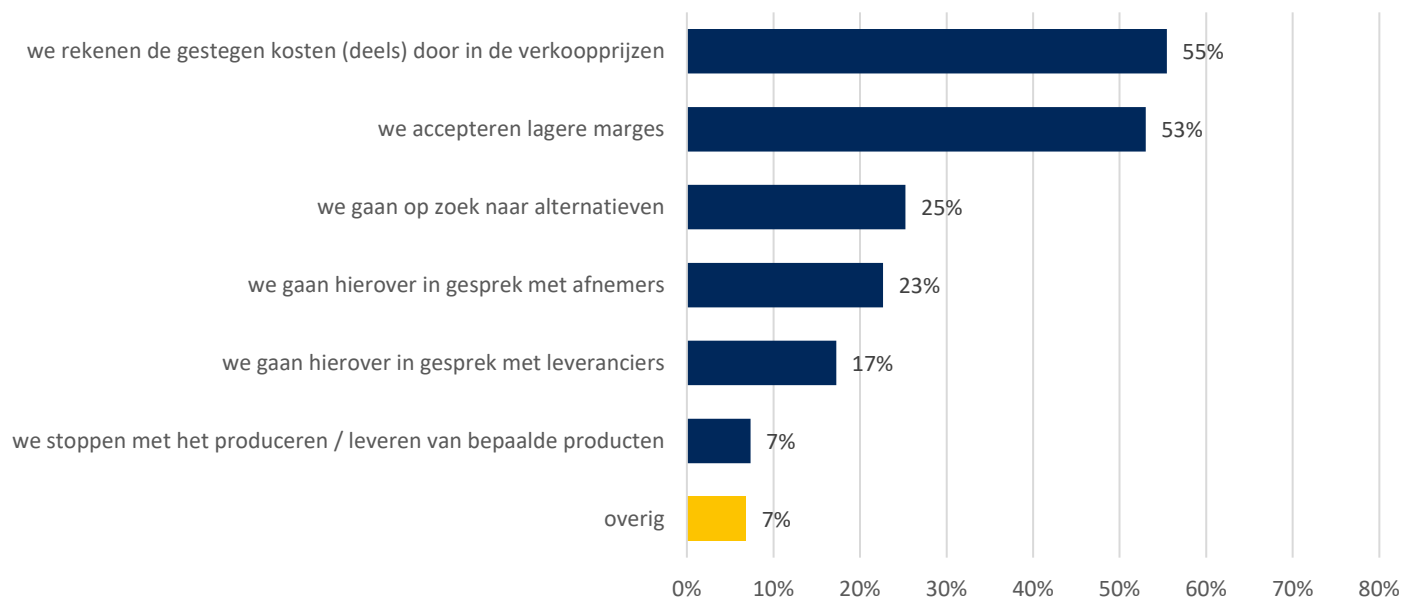
- Ondernemers die nu nog geen effect van de oorlog ervaren, verwachten:
  - toename van tarieven voor energie en brandstof
  - toename van kosten grondstoffen en producten
  - daling van de omzet.

3.5 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

U gaf aan dat de oorlog in Oekraïne onder andere gevolgen heeft voor de tarieven voor brandstof, energie en / of grondstoffen.

Dit betekent dat uw kosten toenemen. Welke gevolgen heeft dit op uw bedrijfsvoering?

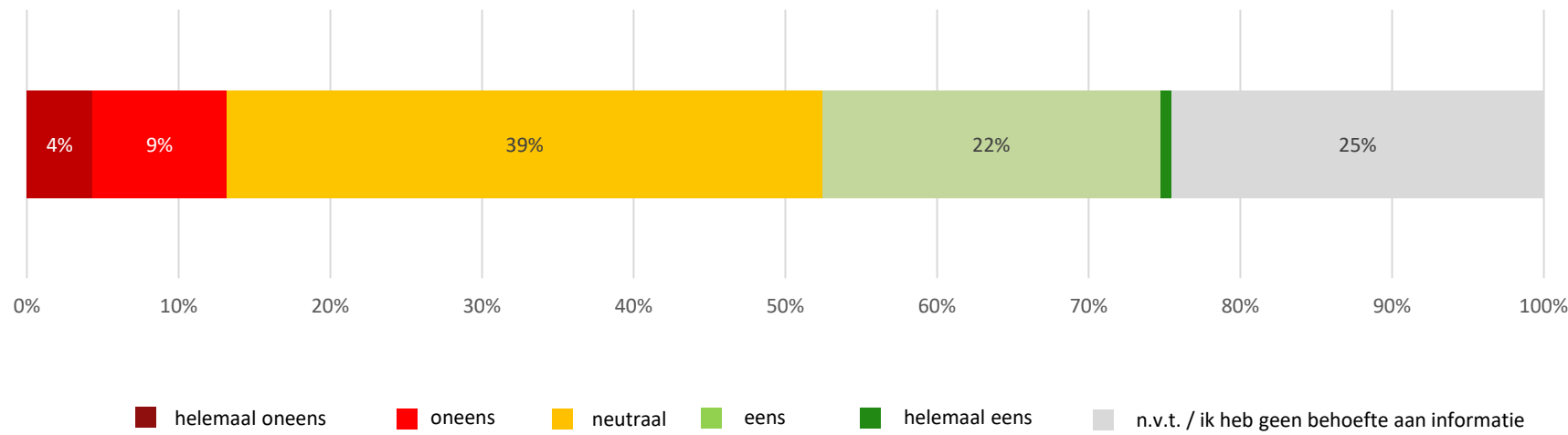
(basis: ondervraagden die hebben aangegeven dat de oorlog gevolgen heeft voor de tarieven voor brandstof, energie en / of grondstoffen; n=405 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Zoals al bleek, ervaart een groot deel van de ondernemers (80%) in Gelderland gestegen / stijgende tarieven voor brandstof, energie en grondstoffen, waarmee de kosten voor de ondernemers stijgen. Deze kostenstijging wordt in ruim de helft van de gevallen (55%) (deels) doorberekend aan de klant, maar toch ook ruim de helft van de ondernemers accepteert lagere marges.
- Om deze problematiek op te lossen, is een kwart op zoek naar (goedkopere) alternatieven.
- Het doorrekenen van de gestegen kosten in de verkoopprijs gebeurt het meest in de industrie (82%), maar ook bij de handel en verkoop van auto's en in de bouw en installatietechniek wordt dit vaak genoemd.

3.6 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

Er is voldoende informatie te vinden over de gevolgen van de sancties voor mijn onderneming.
(basis: alle ondervraagden; n=509)

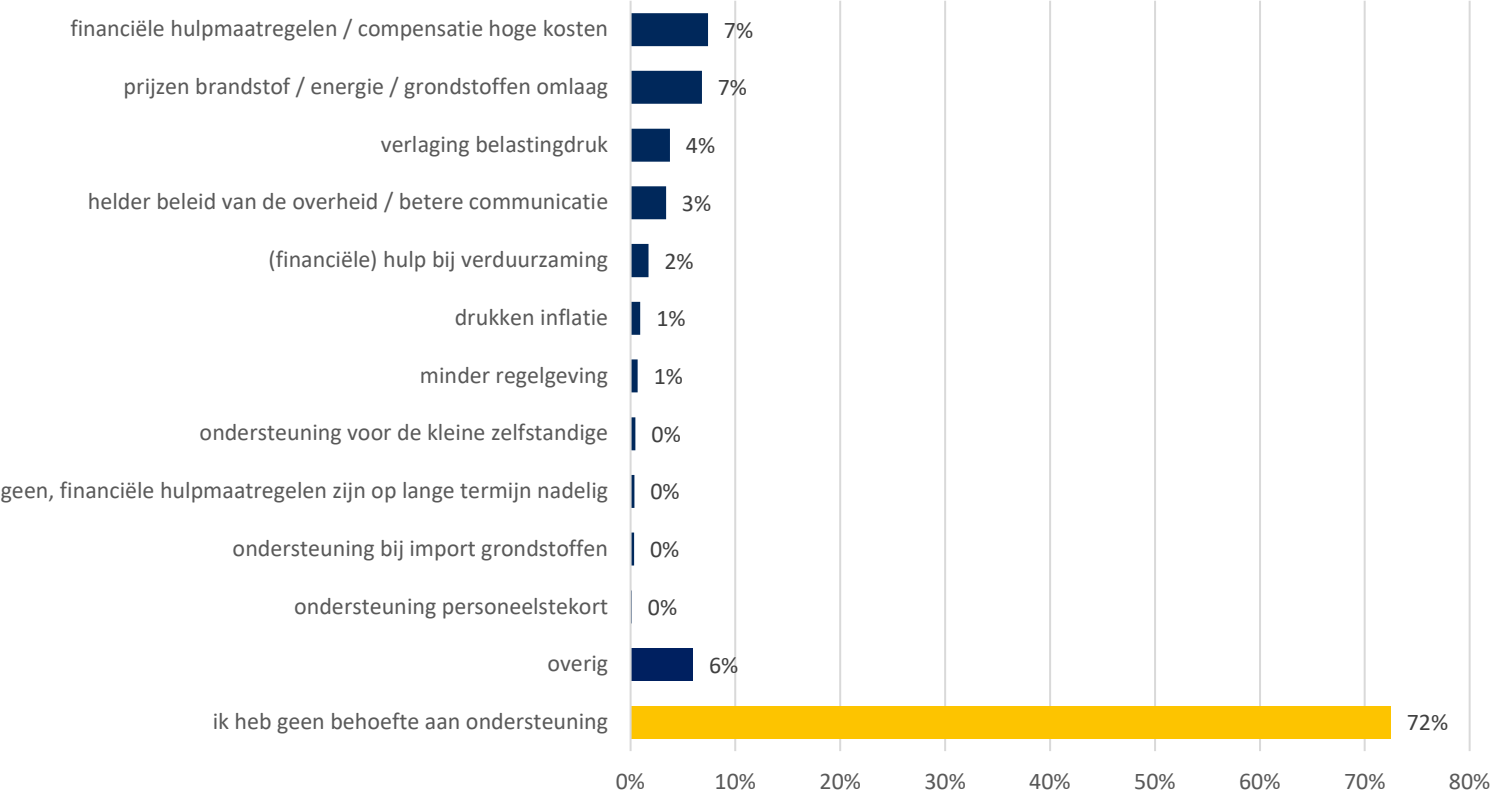

- Over de informatievoorziening rondom de sancties en de gevolgen ervan voor de eigen onderneming zijn de meningen verdeeld. Circa een kwart is van mening dat er voldoende informatie te vinden is, maar ook ruim de helft van de ondernemers is van mening dat er onvoldoende informatie te vinden is of antwoord ‘neutraal’ op deze stelling.

3.7 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

Tijdens de coronacrisis heeft de (Rijks)overheid voor ondernemers diverse hulpmaatregelen ingesteld. Aan welke vorm van ondersteuning vanuit de overheid heeft u op dit moment behoefte naar aanleiding van de crisis door de oorlog in Oekraïne? (basis: alle ondervraagden; n=509)

- De behoefte aan hulp lijkt op dit moment minder groot dan tijdens de coronacrisis, 28% van de ondernemers geeft aan in enige mate behoefte te hebben aan ondersteuning, maar het merendeel heeft hier geen behoefte aan.
- Daar waar ondernemers behoefte aan ondersteuning hebben, is dat vooral op het gebied van financiële ondersteuning door of een compensatie van de hoge kosten (7%) door de overheid, het verlagen van prijzen voor brandstof, energie en grondstoffen (7%), maar ook door het verlagen van de belastingdruk (4%).

3.8 Impact oorlog in Oekraïne op de bedrijfsvoering

Biedt de huidige crisis rondom de oorlog in Oekraïne voor uw onderneming nieuwe kansen of mogelijkheden?

(basis: alle ondervraagden; n=509)

Versnelling van de energietransitie door gestegen energieprijzen.

Ik vermoed dat er in mijn branche de komende maanden (vooral in het najaar) bedrijven gaan omvallen. Dat biedt kansen voor mijn onderneming, gezien er dan minder ondernemers uit dezelfde vijver hoeven te vissen.

Urgentie om naar alternatieve producten te zoeken.

Ik denk het wel, als adviesbureau zal er mee vraag zijn verwacht ik op lange termijn.

Ja, door de enorme stijging van het gas is er momenteel een grote vraag naar isolatieglas.

Achterhoek is ineens geen krimpregio meer.

We hebben inmiddels 16 mensen uit de Oekraïne op de loonlijst staan, zij helpen ons met de krapte op de arbeidsmarkt.

Voor een klein deel door verplaatsing van offline markt naar online markt, echter is de concurrentie daar moordend waardoor je veel werk moet verzetten voor lage tarieven.

- Circa 90% van de ondernemers ziet in de huidige crisis geen kansen of mogelijkheden voor de eigen onderneming om te groeien. Hiernaast staan een aantal van door ondernemers genoemde voorbeelden van kansen of mogelijkheden die zij zien.

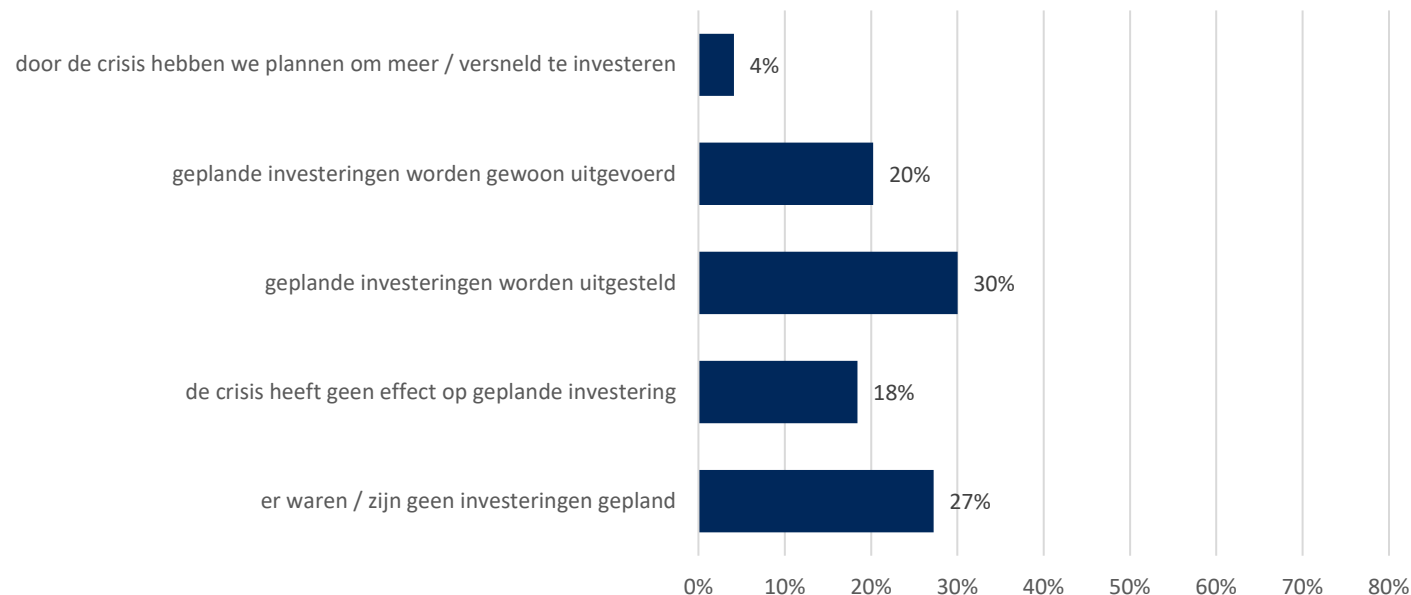
4. Effect van de crisis op investeringen

4.1 Effect van de crisis op investeringen

Welk effect heeft de huidige crisis op de (geplande) investeringen van uw onderneming?

(basis: alle ondervraagden; n=509)

- Voor ruim een derde van de ondernemers heeft de crisis door de oorlog in Oekraïne gevolgen voor de investeringen die ze (gepland hadden te) doen, waarbij dit voor slechts 4% betekent dat ze meer of versneld gaan investeren.
- Bij 30% van de Gelderse ondernemers heeft de oorlog tot gevolg dat geplande investeringen worden uitgesteld. Op de volgende pagina's is weergegeven op welke investeringen de oorlog met name invloed heeft. De belangrijkste investering die uitgesteld wordt is die van verbouwing of uitbreiding van het pand. Opvallend is dat bij zowel de ondernemers die investeringen uitstellen als de ondernemers bij wie meer of eerder wordt geïnvesteerd, duurzaamheidsmaatregelen hoog scoren.
- Ondanks het veelgehoorde probleem van het vinden van (voldoende) personeel stelt een groot deel het investeren in nieuw personeel uit en wordt er ook door een redelijk groot deel van de ondernemers minder in scholing geïnvesteerd.

4.2 Effect van de crisis op investeringen

U gaf aan dat geplande investeringen worden uitgesteld door de huidige crisis.

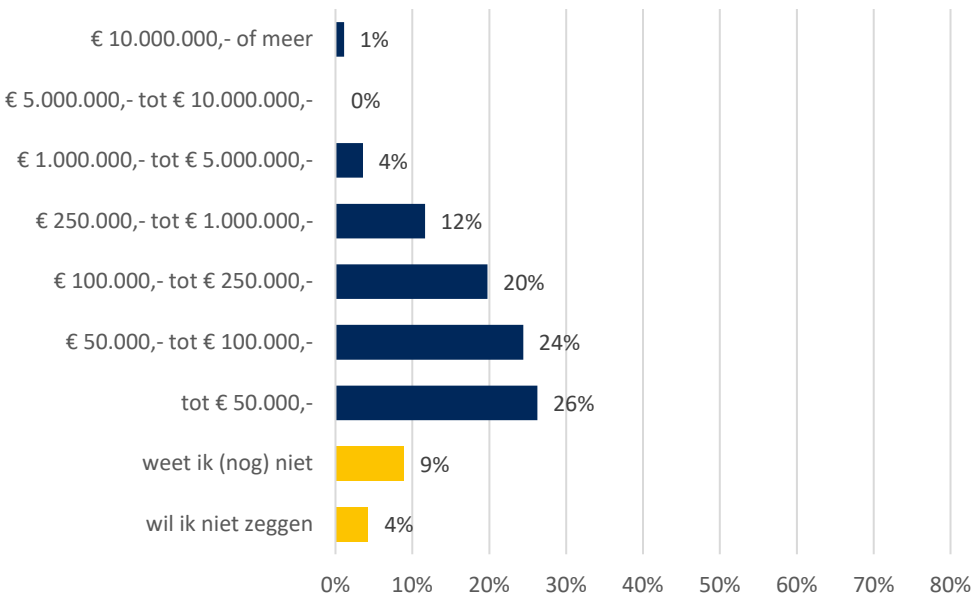
Om welke investeringen gaat dat?

(basis: ondervraagden die hebben aangegeven dat geplande investeringen worden uitgesteld; n=147 – meerdere antwoorden mogelijk)

Welk bedrag verwacht u dat er met deze uitgestelde investering(en) gemoeid is?

(basis: ondervraagden die hebben aangegeven dat geplande investeringen worden uitgesteld; n=147 – meerdere antwoorden mogelijk)

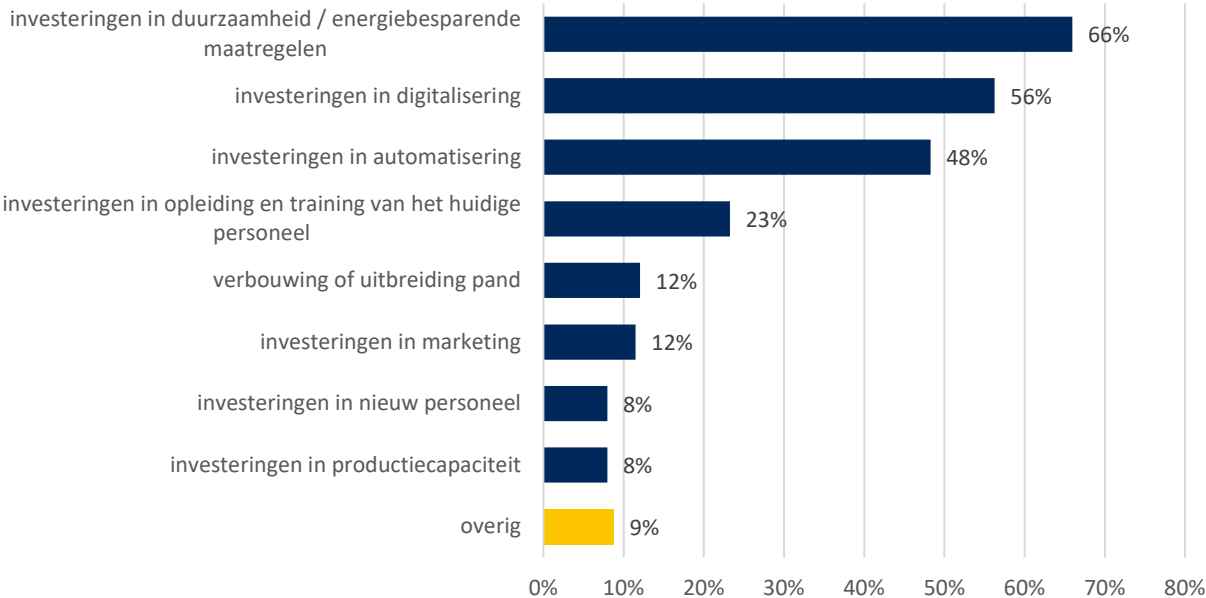

4.2 Effect van de crisis op investeringen

U gaf aan dat er meer / versneld geïnvesteerd wordt.

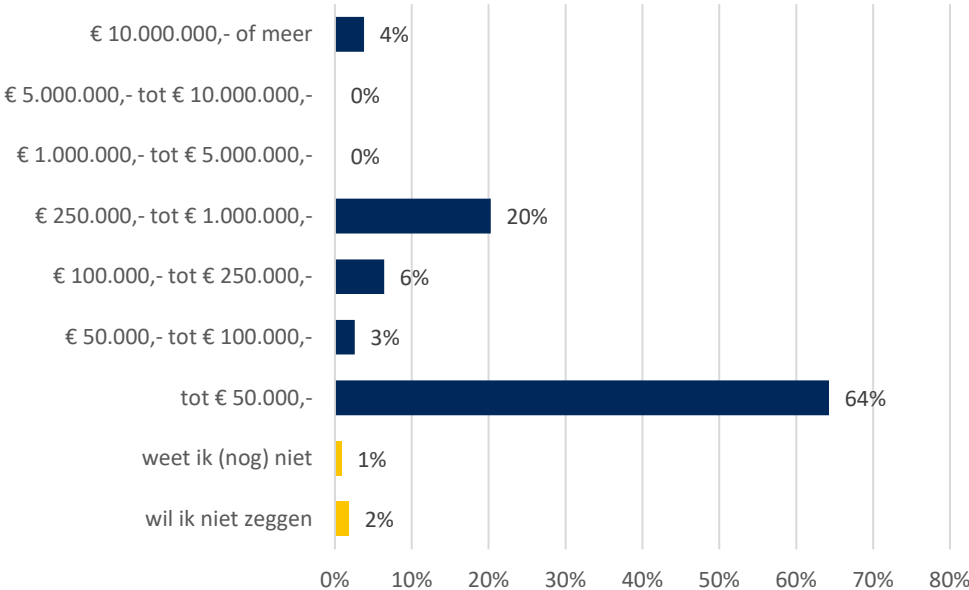
Om welke investeringen gaat dat?

(basis: ondervraagden die hebben aangegeven er meer / versneld wordt geïnvesteerd; n=20 – meerdere antwoorden mogelijk)

Welk bedrag verwacht u dat er met deze investering(en) gemoeid is?

(basis: ondervraagden die hebben aangegeven er meer / versneld wordt geïnvesteerd; n=20 – meerdere antwoorden mogelijk)

5. Verwachting gevolgen crisis

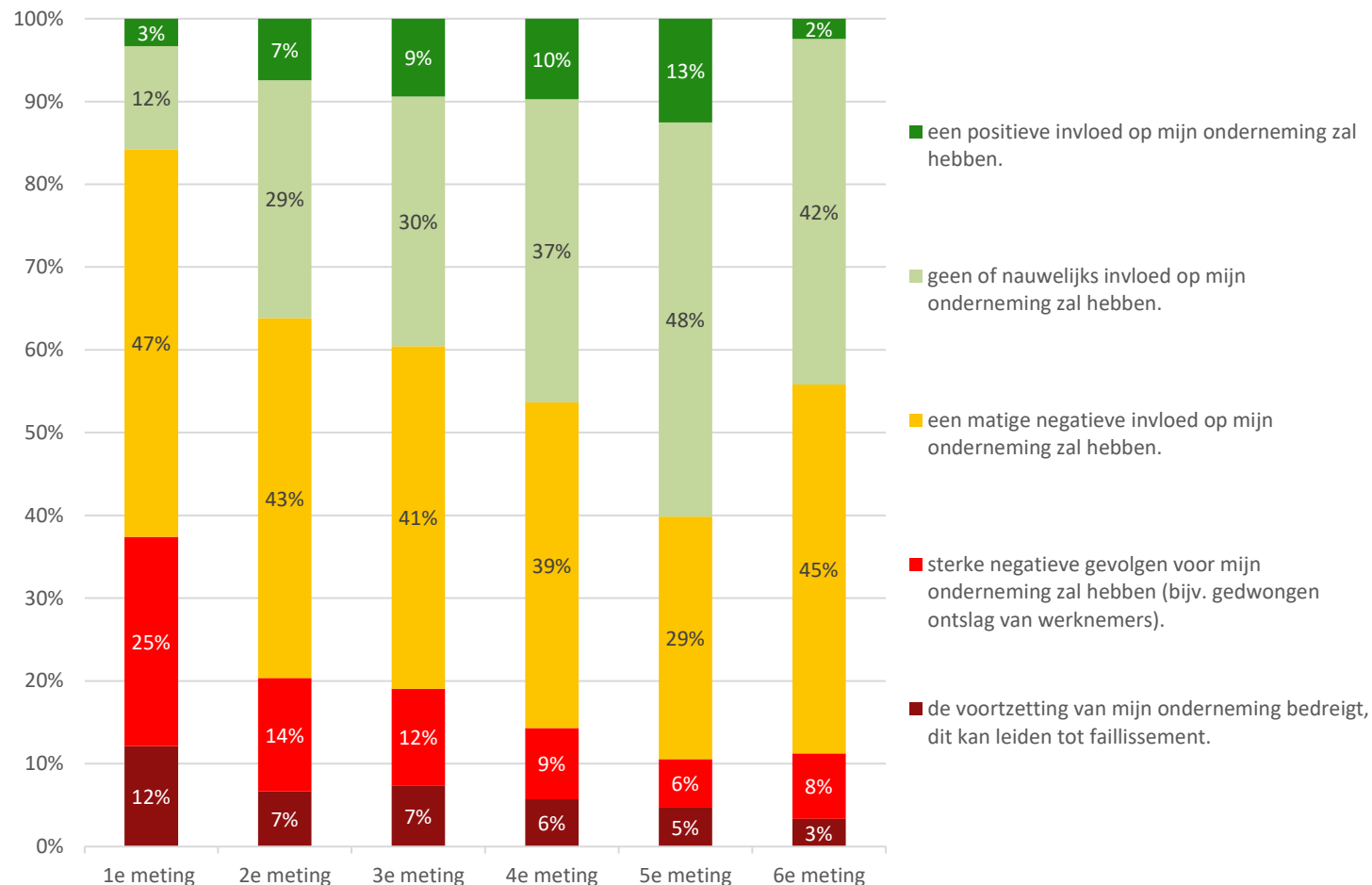

5.1 Verwachting gevolgen crisis

Welke van onderstaande situaties is op dit moment op uw onderneming het meest van toepassing?

Ik verwacht dat de huidige crisis ...

(basis: alle ondervraagden; n=509)

- Tijdens de coronacrisis werd steeds meer optimisme zichtbaar bij ondernemend Gelderland. In oktober 2021 gaf ruim 60% aan dat de coronacrisis geen invloed meer op de onderneming had en dat men dat ook niet of nauwelijks meer verwachtte.
- Nu een jaar later lijkt de oorlog in Oekraïne toch wel weer een (licht) negatief effect te hebben op het vertrouwen van de ondernemers. 45% van de ondernemers verwacht matig negatieve gevolgen, maar ook 8% geeft aan sterk negatieve gevolgen te verwachten en voor 3% zou het kunnen leiden tot een faillissement.
- Ondernemingen actief in de zakelijke dienstverlening geven relatief vaak aan dat de huidige crisis geen of nauwelijks invloed zal hebben op de onderneming (58%).

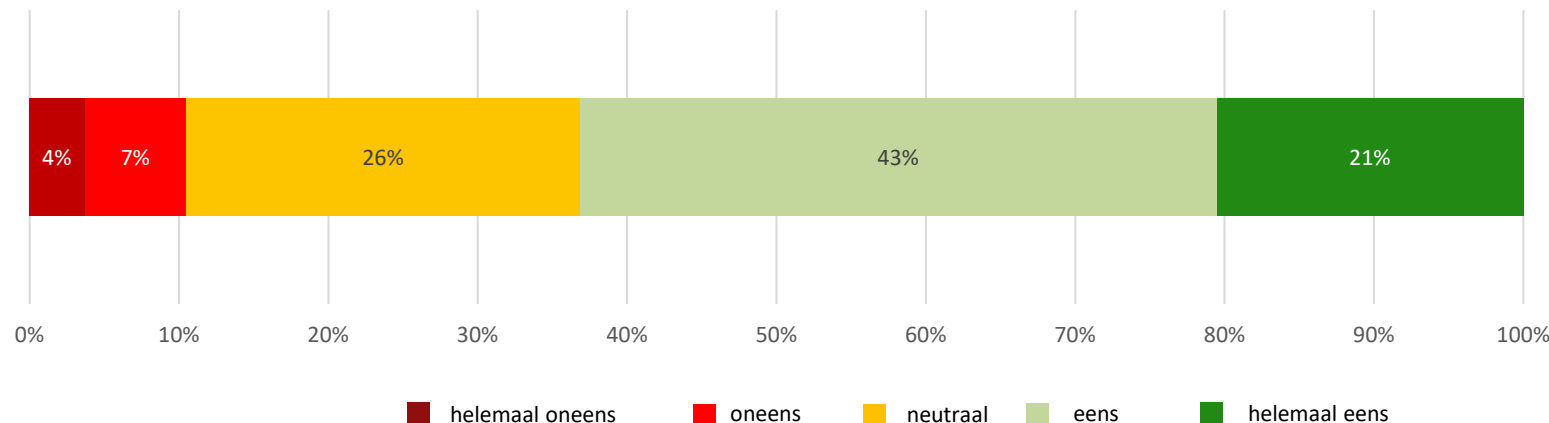
6. Duurzaamheid - energieverbruik

6.1 Duurzaamheid - energieverbruik

Energieverbruik staat hoog op de agenda van mijn onderneming.

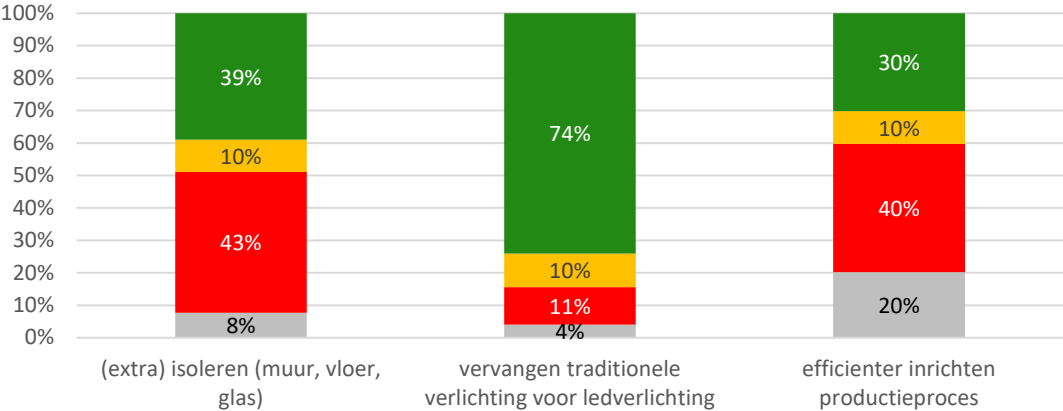
(basis: alle ondervraagden; n=509)

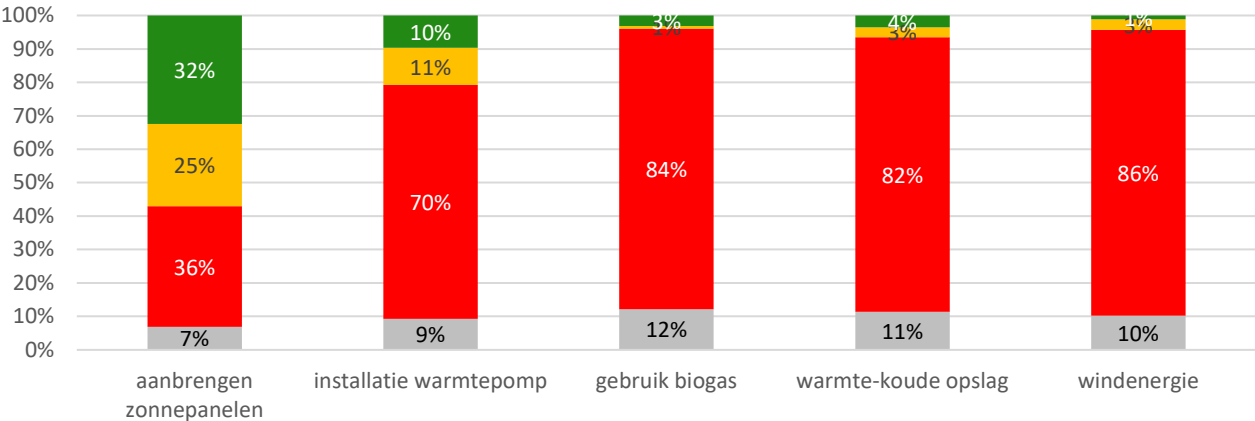
- Energieverbruik staat, wellicht mede door de gestegen energietarieven, hoog op de agenda van bijna twee derde van de Gelderse ondernemingen. Slechts 11% geeft aan dat dit niet hoog op de agenda staat. Verduurzaming van de onderneming kan op verschillende manieren gerealiseerd worden, door bijvoorbeeld de energievraag te beperken, het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, maar ook het efficiënt gebruiken van fossiele brandstoffen kan voor een besparing zorgen.
- Op de volgende pagina staan een aantal voorbeelden benoemd, met daarbij het percentage ondernemingen dat hier al gebruik van maakt of die het van plan zijn. Het valt op dat de ondernemers voorsnog vooral inzetten op het beperken van de energievraag en in mindere mate ook op het efficiënt gebruiken van fossiele brandstoffen. Wanneer er gekeken wordt naar de plannen die men heeft, dan lijkt vooral het aanbrengen van zonnepanelen een belangrijke toekomstige investering. Ruim een kwart van de ondernemers in Gelderland is van plan om zonnepanelen aan te brengen.
- Wanneer gevraagd wordt naar overige maatregelen die men heeft genomen om het energieverbruik te verminderen, dan noemt men als concrete voorbeelden het verlagen van de temperatuur in het pand, maar ook het aanpassen van het wagenpark door elektrische voertuigen in te zetten, maar ook zuinigere auto's aan te schaffen.

6.2 Duurzaamheid - energieverbruik

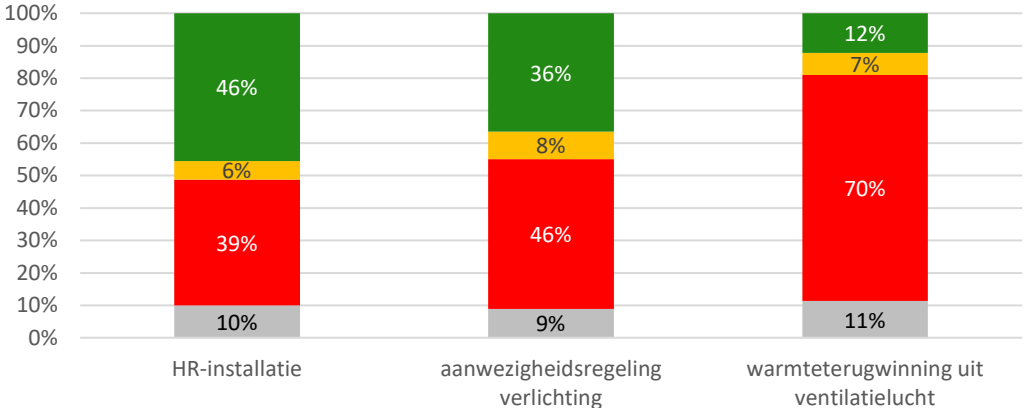
Het beperken van de energievraag

Het gebruiken van energie uit hernieuwbare bronnen

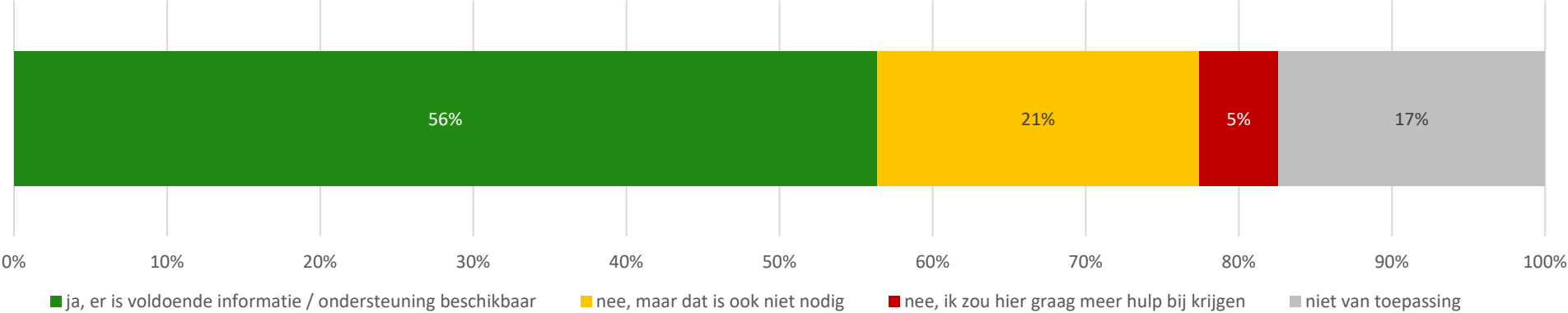
Het efficiënt gebruiken van fossiele energiebronnen

- hebben wij al gedaan
- zijn wij van plan te gaan doen
- geen plannen
- weet ik niet

6.6 Duurzaamheid - energieverbruik

Kunt u genoeg informatie vinden / ondersteuning krijgen bij de verduurzaming van uw onderneming?
(basis: alle ondervraagden; n=509)

- Over het algemeen zijn de ondernemers van mening dat er voldoende informatie beschikbaar is voor het verduurzamen van de onderneming of geeft men aan dat het niet nodig is. Slechts 5% zou hier wel (meer) graag hulp bij krijgen.

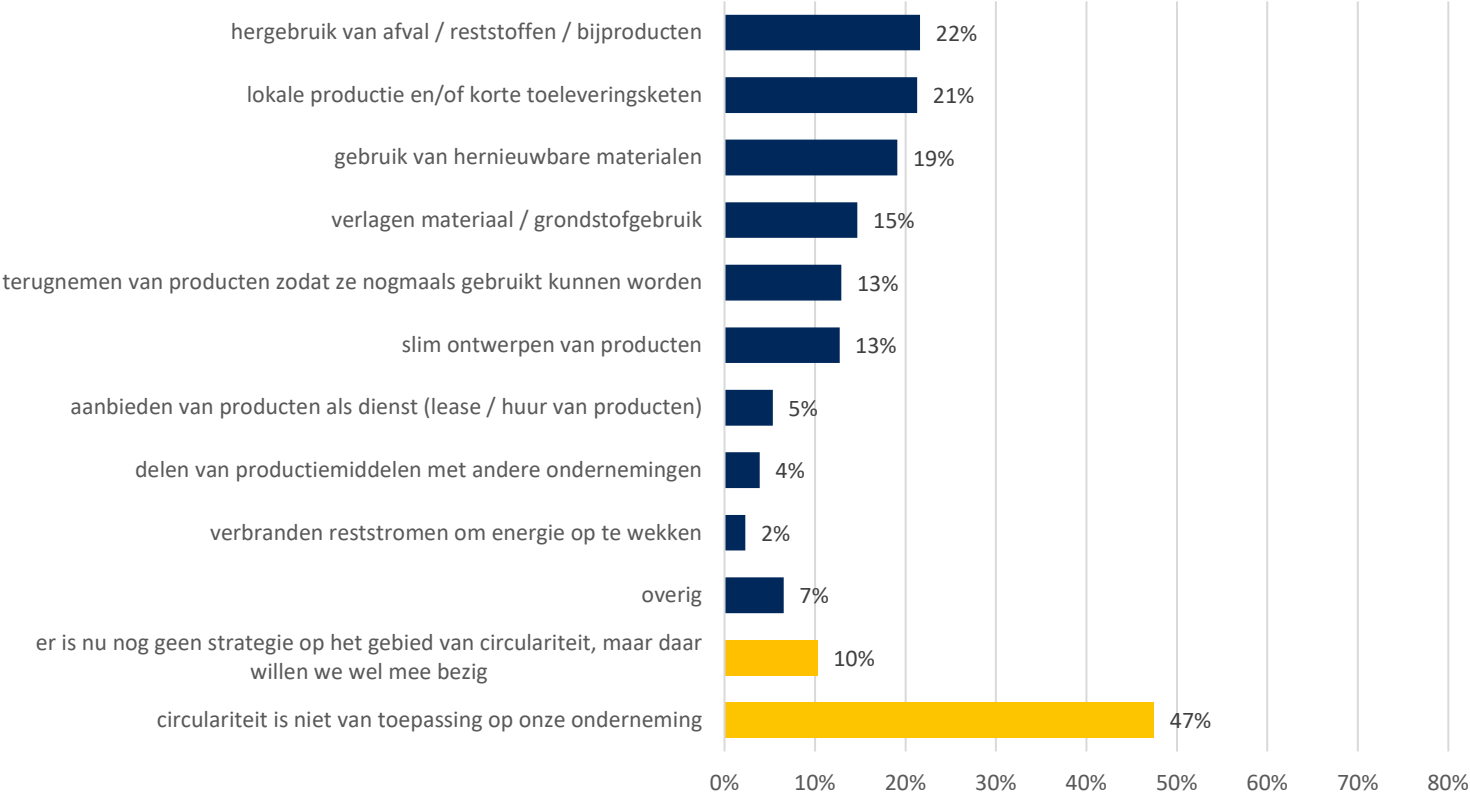

7. Grondstoffen - circulariteit

7.1 Grondstoffen - circulariteit

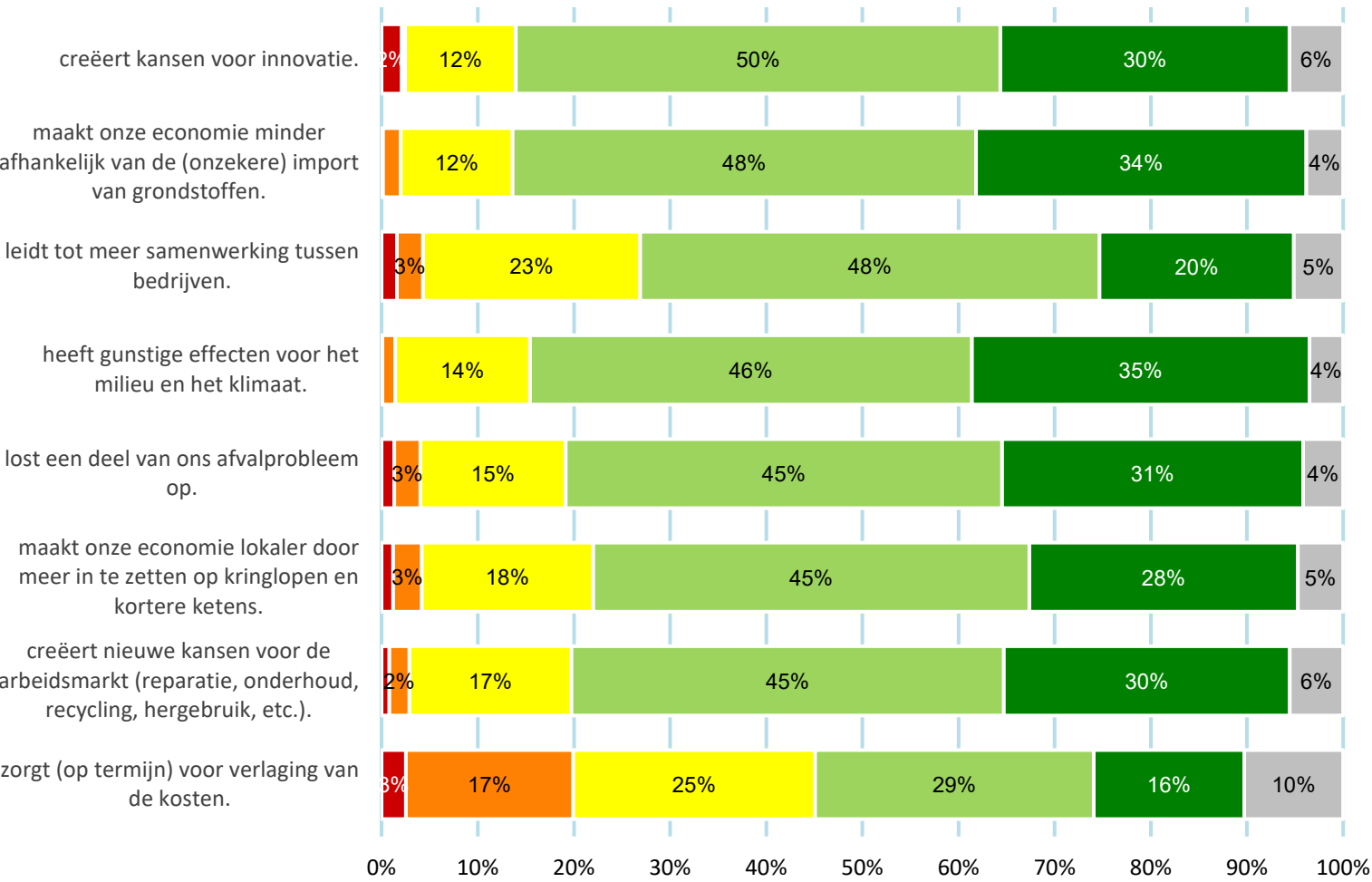
Hieronder staat een aantal strategieën die gevolgd kunnen worden op het gebied van circulariteit binnen een onderneming.
Welke hiervan past uw onderneming nu al toe?
(basis: alle ondervraagden; n=509)

- Ruim de helft van de ondernemingen in Gelderland geeft aan op de een of andere manier met circulariteit bezig te zijn, of hier in de (nabije) toekomst mee aan de slag te willen.
- Belangrijkste strategie die men op dit moment al toepast is het hergebruik van afval, reststoffen of bijproducten, maar ook het gebruik van hernieuwbare materialen. Hiernaast probeert een vijfde productie lokaal te (laten) doen of in ieder geval de toeleveringsketen zo kort mogelijk te maken.
- Ondernemers in de sectoren industrie (82%), bouw en installatietechniek (78%) en landbouw (73%) zijn relatief vaak al met circulariteit bezig of willen dit gaan doen. De industriële ondernemingen besteden veel aandacht aan het slim ontwerpen van producten (43%) en het hergebruik van afval en reststoffen (41%). Het gebruik van hernieuwbare materialen bij de bouw en installatietechniek vaak wordt genoemd (46%).

7.2 Grondstoffen - circulariteit

Stellingen met betrekking tot circulariteit. Een meer circulaire economie ...
(basis: alle ondervraagden die nu al met circulariteit bezig zijn; n=328)

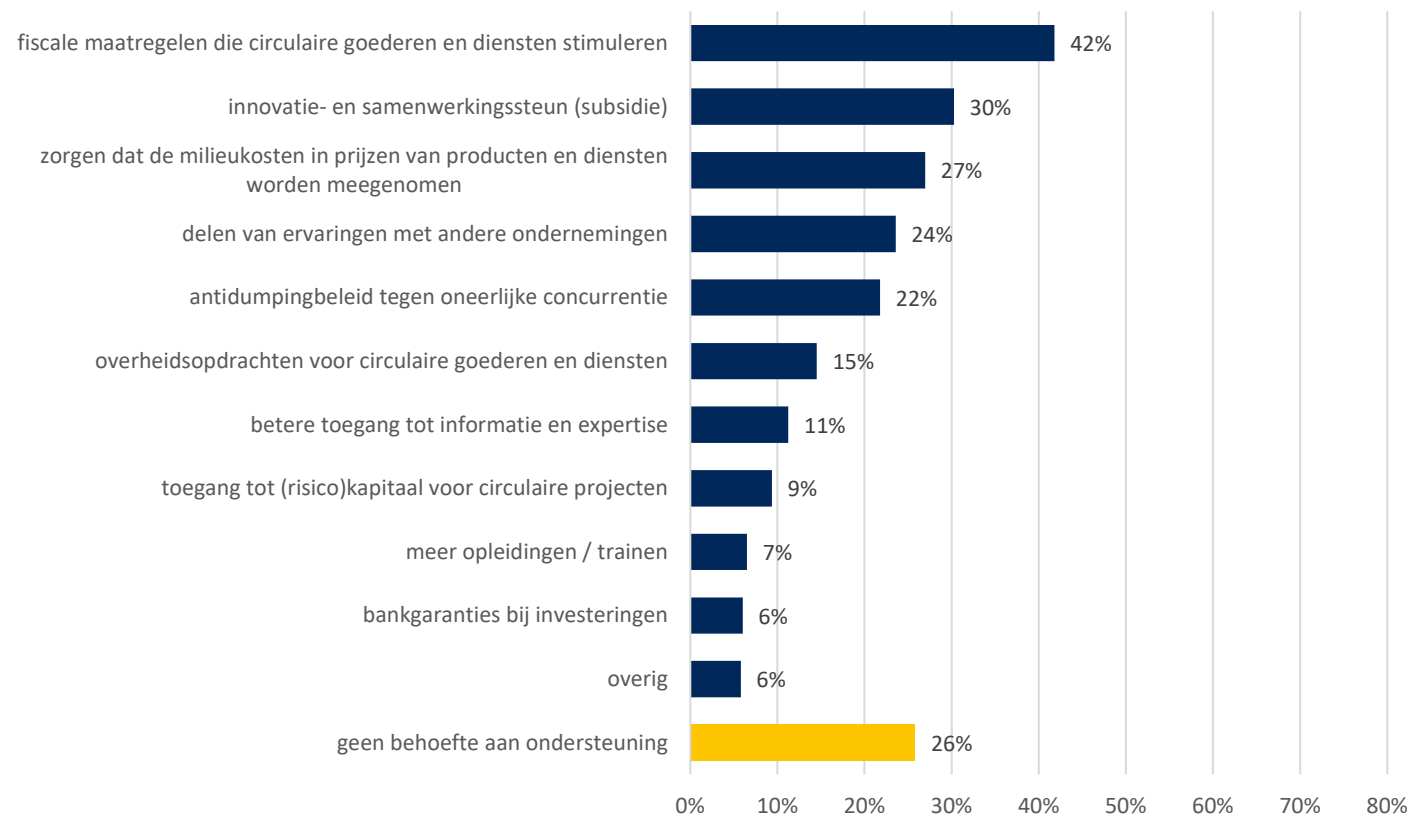

- Ondernemers die met circulariteit bezig zijn, zien veel positieve effecten ervan. Belangrijkste effect is dat het een gunstig effect op het milieu en het klimaat heeft. Hiernaast heeft circulariteit als ander groot voordeel dat het de economie minder afhankelijk maakt van de (onzekere) import van grondstoffen. Ook is men van mening dat circulariteit kansen voor innovatie creëert.
- Hoewel de ondernemers wel duidelijk de meerwaarde van meer circulair werken lijken te zien, is men er niet unaniem van overtuigd dat meer circulair werken zorgt voor een verlaging van de kosten.

7.3 Grondstoffen - circulariteit

Welke ondersteuning heeft u voor uw onderneming nodig om meer circulair te worden?

(basis: alle ondervraagden die nu al met circulariteit bezig zijn; n=328)

- Om circulariteit (meer) in de onderneming als strategie op te nemen in de bedrijfsvoering, vinden de ondernemers in Gelderland dat de overheid met fiscale maatregelen zou moeten komen om producten en diensten die circulair tot stand komen te stimuleren. Naast fiscale maatregelen zou ook een financiële prikkel in de vorm van subsidies op innovatie en samenwerking een stimulans kunnen zijn. Ook geven ze aan dat milieukosten in de kostprijs van producten meegenomen zouden moeten worden, zodat duurzame alternatieven goedkoper worden.
- Hiernaast geeft bijna een kwart van de ondernemers aan dat er behoefte is aan het delen van ervaringen met andere ondernemers en zou er antidumpingsbeleid moeten komen tegen oneerlijke concurrentie.

8. Achtergrondkenmerken

8. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

aantal medewerkers	n	%
geen (zzp'er / zelfstandige)	61	12%
1 medewerker	18	4%
2 t/m 5 medewerkers	118	23%
6 t/m 10 medewerkers	93	18%
11 t/m 25 medewerkers	96	19%
26 t/m 50 medewerkers	51	10%
51 t/m 250 medewerkers	58	11%
meer dan 250 medewerkers	14	3%
totaal	509	100%

regio	n	%
Stedendriehoek	53	10%
Achterhoek	92	18%
Arnhem-Nijmegen	121	24%
Rivierenland	64	13%
Noord-Veluwe en Valleiregio	121	24%
Foodvalley	58	11%
totaal	509	100%

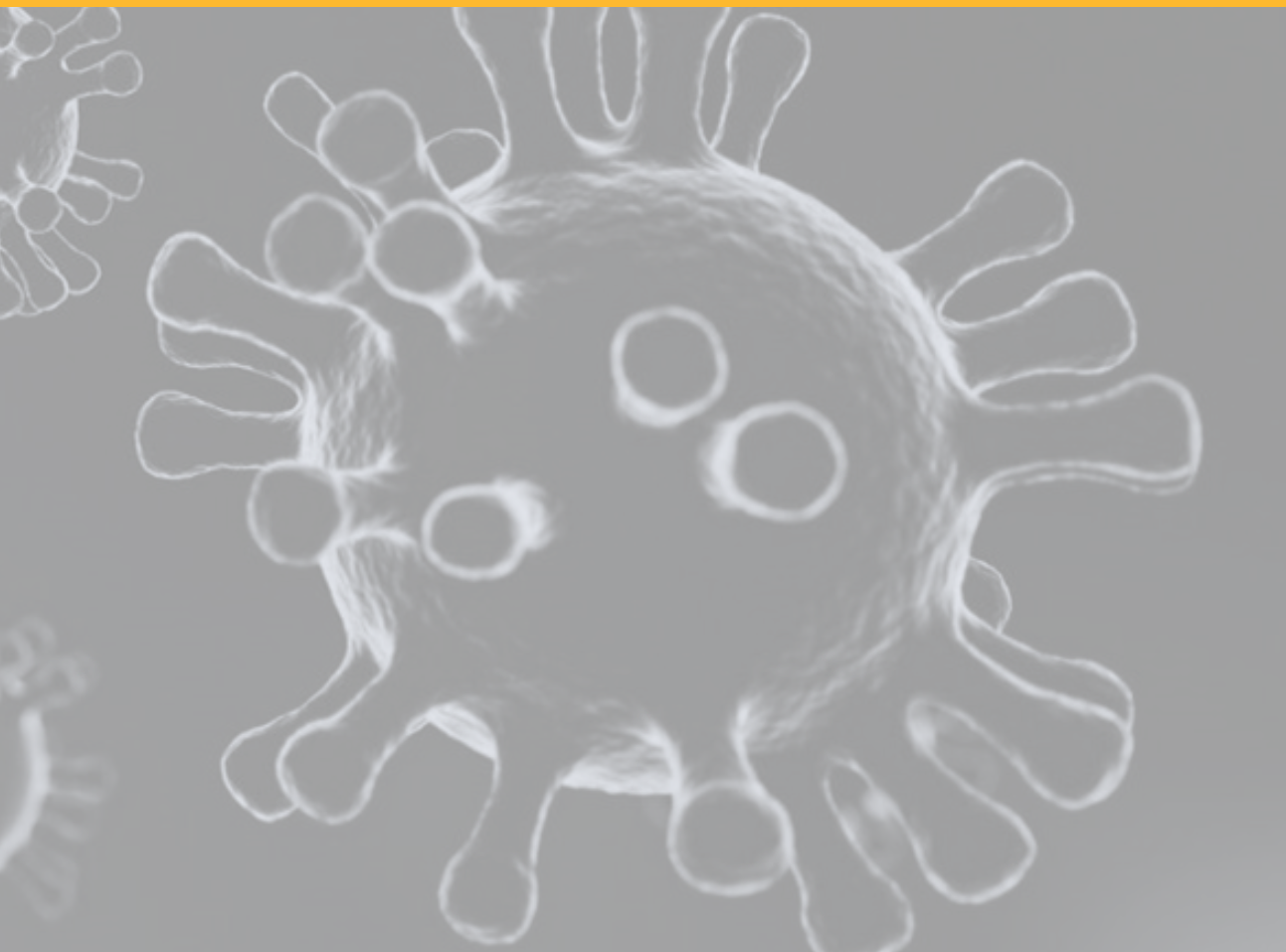

8. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

branche	n	%
landbouw, bosbouw en visserij (SBI 1 tot 3)	11	2%
delfstoffen, nutsbedrijven (SBI 6 tot 9)	1	0%
industrie (SBI 10 tot 33)	61	12%
bouw en installatietechniek (SBI 41 tot 43)	41	8%
handel in en reparatie van auto's (SBI 45)	10	2%
groothandel (SBI 46)	27	5%
detailhandel (SBI 47)	90	18%
vervoer en opslag (SBI 49 tot 53)	14	3%
logies, maaltijd- en drankverstrekking (SBI 55 tot 56)	97	19%
informatie en communicatie (SBI 58 tot 63)	14	3%

branche	n	%
financiële instellingen (SBI 64 tot 66)	5	1%
onroerend goed (SBI 68)	5	1%
zakelijke dienstverlening (SBI 69 tot 82)	66	13%
onderwijs, openbaar bestuur en overheid (SBI 84 tot 85)	6	1%
zorg (SBI 86 tot 88)	14	3%
cultuur (SBI 91)	7	1%
sport en recreatie (SBI 93)	16	3%
overige dienstverlening (SBI 94 tot 96)	23	5%
anders	1	0%
totaal	509	100%

Right Marktonderzoek
Emmawijk 55
8011 CN ZWOLLE
www.rightmarktonderzoek.nl